

REÇETESİZ SATILAN İLAÇLAR "ELEŞTİRİYE AÇIK" MI?

"...bütün bulgular göstermektedir ki, hastaların kullandıkları reçetesiz ilaç ve droglar ile en çok tükettikleri şekerleme türlerinin de ilaç profillerine dahil edilmesi gereklidir."

İlaçlar, halk tarafından alınabilirliklerine göre üç sınıfa ayrılırlar.

a) Yalnızca reçeteye alınabilenler,

b) Reçetesiz alınabilmekle birlikte ancak diplomalı bir eczacı gözetimindeki eczanelerden satın alınabilenler,

c) Eczane dışındaki perakende satış yerlerinden sınırlı miktarlarda sağlanabilen ilaçlar,

İngiltere'de yalnızca (a) ve (c) sınıfları yasa ile tanımlanmış olup, bu tanımların dışında kalan tüm ilaç ve preparatlar yalnızca eczanede satılan ilaçlar sınıfına girmektedir. Birinci ve ikinci sınıflara giren ilaçlar genellikle reçetesiz satılan ilaçlar olarak anılmaktadır.

Bir ilacın statüsünün belirlenmesindeki en önemli etmenlerden birisi de tedavi etme oranı ile belirlenen güvenlik sınırlarıdır.

İlaçla ilgili düzenlemelerin çok sıkı olduğu ülkelerde reçetesiz satılan ilaçların güvenlik sınırları oldukça geniştir.

Örneğin non-steroidal bir antiinflamatuar analjezik olan ibuprofen İngiltere'de reçetesiz satılacak ilaçlar listesine en son ilave edilen ilaçlardan birisidir. 14 yıl süre ile reçeteli olarak satılan bu ilacın, gerek yüksek dozda gerekse genel olarak toksisitesinin düşük

olduğu gözlenmiştir. Bu ilacın 1983 yılında reçetesiz satışının başlamasından sonraki ilk 2 yıl boyunca Ulusal Zehir Danışma Merkezine ibuprofen aşırı dozu ile ilgili başvurularda bir artış gözlenmişse de bu yüzden ortaya çıkan zehirlenmelerin ciddiyetindeki artmaya ilişkin herhangi bir gözlem yoktur.

Bu sonuçlar, ABD'de 1984 yılında bu ilacın reçetesiz satışına başlandığı zaman yapılan bir araştırmanın sonuçlarına da uymaktadır.

Tahmin edilebileceği gibi eczacılar ve ilaç endüstrisi reçete ile satılan ilaç sayısının azaltılması ve reçetesiz ilaç pazarının genişlemesini istemektedirler.

Bazı klinisyenler de reçetesiz satılan ilaç sayısının artırılmasından yanadırlar. Tıp dergilerinde tanınmış dermatologların topik hidrokortizon preparatlarının eczacı denetiminde doğrudan satılıp satılmaması konusunda çelişkili görüşleri yer almaktadır. Uyku konusunda tanınmış bir İngiliz uzman benzodiazepin ihtiva eden hipnotiklerin de eczanelerde reçetesiz satılması gerektiğini öne sürmektedir.

Ancak, İngiltere'de reçetesiz satılan ilaçların güvenlik sınırları oldukça geniş olmakla birlikte durum dünyanın her yerinde böyle olmadığı için çok sıkı ve sürekli bir

denetim gereklidir. Bu nedenle reçetesiz satılan ilaçlar listesine yeni ilaveler yaparken çok ihtiyatlı hareket etmek gereklidir. Tedavi edici özelliği olan diğer tüm ilaçlar gibi reçetesiz satılan ilaçların da ters ve istenmeyen etkileri olabilmektedir ve bu ilaçlar her yerde ve rahatça alınabildiği için istenmeyen ve ters etkiler daha zor tesbit edilmektedir. Bazıları, propektüste yazılı miktarların üzerinde alındığında merkezi sinir sistemi üzerinde belirgin bir etki göstermekte, hatta bu merkezi etki hyoscine gibi antiemetik ilaçlarla terapötik dozlarda bile görülebilmektedir. Bu ilaçlar, daha önceden merkezi sinir sistemi üzerinde etkili ilaçlarla tedavi gören bir hasta tarafından denetimsiz bir şekilde alındığında ilacın etkisi tehlikeli bir şekilde artmaktadır. Örneğin merkezi sinir sistemi depresanı ve antikolinerjik bir ilaç olan "Contac kapsül" benzer farmakolojik etkileri olan, örneğin trisiklik antidepresan ilaçlarla birlikte alındığında delirium ve ciddi davranış bozukluklarına neden olmaktadır. Bu etki biçiminden hareketle cyclizine gibi bazı ilaçlar suistimal edilmektedir.

Bitkisel ilaçlar, 1977 yılında çıkarılan "Bitkisel İlaçların Perakende Satışı ve Bulundurulması" ile ilgili yasa bazı etkili bitkisel ilaçlar için eczacıların denetimini gerektirmesine karşın, bu ilaçlar rahatça her yerden temin edilebilmektedir. Ancak, Bitkisel İlaçların bir çoğu ters etki gösterebilmektedir ve doktorlar kendilerine başvuran hastalarının bazı şikayetlerinin bu tür ilaçlardan kaynaklanabileceğini gözönüne almalıdırlar.

Bu makalenin yer aldığı dergide reçetesiz satılan ilaçların ters etkilerine ilişkin iki makale daha yer almaktadır. Benylin; artık İngiltere Ulusal Sağlık Hizmetleri kuruluşlarında reçetelere yazılmamasına ve İngiliz Ulusal Formülleri'nde sınırlı olarak kullanılması yönünde öneriler yer almasına karşın oldukça yaygın kullanımı olan pöpüler bir ilaçtır. Bir çok doktor Benylin'in en önemli yan etkisinin merkezi sinir sistemi depresyonu ve içindeki diphenhydramine'nin

bağımlılık yapma olasılığı olduğu görüşündedirler ve bu görüş İngiliz Ulusal Formüllerinde prospektüste yazılması gereken hususlar arasında yer alan "Uyku haline neden olabilir. Eğer bu yönde bir etki görürseniz araba kullanmayın ve makina çalıştırmayın, alkollü içkilerle kullanmayın" gibi uyarılarla da somutlaşmaktadır. Ancak, Mac Rury ve Neilson tarafından hazırlanan bu raporda ammonium klorür ihtiva eden bu karışımdan büyük miktarlarda kullanan hastalarda daha ciddi metabolik etkiler ortaya çıkabildiği ifade edilmektedir.

Kaolin ve morfin karışımında tad verici olarak sodyum bikarbonatla birlikte bulunan sıvı liquorice ekstresinin istenmeyen etkilere neden olabilecek miktarlarda olduğunu çok az doktor bilmektedir. Aşırı miktarlarda alınan liquorice ekstresinin hipokalemiye neden olduğu artık kanıtlanmış ve bilinen bir husustur. Eşit miktarlarda sıvı liquorice ekstresi (BP), cascara eliksiri (BP) ve sıvı parafin (BP) ihtiva eden sıvıdan 2-3 yıl süre ile aralıklı olarak kullanan bir kadında şiddetli hipokalemi sonucu ortaya çıkan quadruplegia tablosu görülmüştür. Başka bir çalışmada kaolin ve morfin karışımının suistimali ile oluşan uzun vadeli hipokalemi sonucu ortaya çıkan yaygın myocardial necrosis'den ölen bir kadından söz edilmektedir. Denetimsiz kaynaklardan kolayca elde edilen liquorice ve ponterfact kekleri çok miktarda tüketildiğinde ciddi ters etkilere neden olabilmektedir. Görüldüğü gibi tedavi etkisi olmayan ancak tad verici olarak veya başka nedenlerle ilaçlara katılan maddeler sanıldığı gibi etkisiz olmayıp istenmeyen etkilere neden olabilecek önemli özellikler taşıyabilmektedir. Daha da önemlisi bütün bu bulgular göstermektedir ki hastaların kullandıkları reçetesiz ilaç ve droglar ile en çok tükettikleri şekerleme türlerinin de ilaç profillerine dahil edilmesi gereklidir.

Prof. Paul TURNER

Postgraduate Medical Journal

(1987) 63, 519-520